

Karres en Brands voegt reuring toe aan Hart van Zuid in Rotterdam

Gemeente zet stap terug bij herinrichting

Waar gemeenten meestal de regie hebben in grote gebiedsontwikkelingen en dus de lange lijnen uitzetten, heeft Rotterdam bij de herinrichting van Hart van Zuid gekozen voor een andere aanpak.

De hele planning is voor een belangrijk deel bij de markt gelegd. David Kloet, landschapsarchitect bij Karres en Brands, was betrokken bij die langlopende publiek-private samenwerking. Hij kreeg zo de kans om mee te schrijven aan een belangrijk stuk hedendaagse Rotterdamse geschiedenis.

'Wanneer je als ontwerpbureau zo lang bij een project betrokken blijft, moet je de kerndoelen van je plan goed helder hebben.'

Auteur: Paul van der Sneppen

Die kerndoelen hebben vooral te maken met wat Kloet desgevraagd ook wel als *kleefkracht* aanduidt: het vasthouden van mensen door de plekken rondom Metrostation Zuidplein aantrekkelijk te maken. 'Verblijfswaarde toevoegen', noemt hij het ook wel. 'Alles wat we hier gedaan hebben, heeft tot doel *reuring* in het gebied te krijgen. Het begint bij een ruimtelijk raamwerk; daar zit de boulevard in, met een

aantal pleinen en aantakkingen naar de wijk. We willen hier niet alleen reizigers op bezoek krijgen, maar nadrukkelijk óók buurtbewoners die vanuit hun woonwijken naar het stationsgebied komen om iets te doen of te beleven. We hebben hier met nadruk ontworpen voor de wijk. Dat is belangrijk, want anders zie je al snel een soort *gentrification* ontstaan rondom zo'n metrostation, een ontwikkeling die de

buurtbewoners van de omliggende, typisch Rotterdamse volkswijken uitsluit.'

Risikant

Maar *verblijfswaarde* toevoegen aan een stationsgebied dat primair gebruikt wordt als ov-verkeersknooppunt voor reizigers is geen sinecure. Vóór de herinrichting was het Zuidplein-gebied een omgeving met veel asfalt. Waar nu een grote, open wandelboulevard ligt, reden tot twee jaar terug nog bussen af en aan, tot wel vier bussen per minuut tijdens de spits. 'Mijn ouders woonden op Goeree Overflakkee. Toen ik op kamers zat, kwam ik met mijn rugzak met vuile was hier aan met de metro en stapte over op de streekbus. Het is altijd een groot verdeelpunt geweest naar de regio, één van de grootste busstations van Nederland, en dat is het ook nu nog. De weg oversteken om bij de geparkeerde bussen te komen, was een riskante onderneming', zo memoreert Kloet.

‘We hebben in ons plan ook zaken kneedbaar gelaten’

Wederopbouw

De ontstaansgeschiedenis gaat terug naar de wederopbouwjaren van na de oorlog. Zwaar beschadigd door de bombardementen van mei 1940 moest Rotterdam zich na de oorlog helemaal opnieuw uitvinden. De wederopbouwperiode begon in de jaren vijftig. De architectuur van die tijd is doordrenkt van modernistische ideeën en de ambitie om op de puinhopen van de oude stad een nieuwe, functionele stad te creëren. De ontwikkeling van het huidige Zuidplein-gebied, ooit een moerasachtig terrein, wordt al snel in de plannen van de stadsplanners opgenomen. Rotterdam heeft na de oorlog namelijk ook ruimte nodig voor groei.

In 1968 werd Metrostation Zuidplein geopend, als onderdeel van de Oost-Westlijn van de Rotterdamse metro. Dit was een belangrijke stapsteen in de verdere ontwikkeling van het gebied. Het metrostation maakte het mogelijk voor bewoners en bezoekers om snel en efficiënt toegang te krijgen tot het zuidelijke deel van de stad en vice versa. Het ontwerp is ook in architectonisch opzicht vooruitstrevend voor zijn tijd. Met zijn strakke lijnen en moderne design wil het station een statement maken als symbool van de naoorlogse vooruitgang.

Winkelcentrum

In de jaren zeventig en tachtig werd het gebied rond Metrostation Zuidplein verder doorontwikkeld. Eén van de meest spraakmakende projecten was de bouw van Winkelcentrum Zuidplein, dat in 1972 werd geopend. Het was, samen met Hoog Catharijne in Utrecht, één van de grootste overdekte winkelcentra van Nederland en trok niet alleen winkelend publiek uit de stad, maar ook uit de omliggende regio. Dat was mede te danken aan de naastgelegen parkeergarages. Die maakten het winkelcentrum ook toegankelijk voor automobilisten in een tijd dat het privébezit van auto's een ongekeerde vlucht nam.

‘We spreken dan over een heel ander tijdsgewricht, waarin ook anders naar stadsplanning werd gekeken’, vertelt Kloet over de vroege ontstaansgeschiedenis van het Zuidplein-

gebied. ‘Er was natuurlijk een grote woningbouwbehoefte. Dat betekende ook dat er met een bepaalde snelheid en met meer repetitie werd gebouwd. Soms heel geslaagd en soms ook minder geslaagd, vinden we nu. Ook het denken over retail was anders. Het enorme winkelcentrum is helemaal naar binnen gericht. Dat was toen *state of the art*, maar daar kijken we nu heel anders tegenaan.’

Verkeersbewegingen

Het nieuwe Zuidplein-gebied scheidt de verkeersbewegingen van reizigers en winkelend publiek minder van elkaar dan in de aanvankelijke opzet, waarin binnen gewinkeld werd en buiten gereisd. De brede boulevard is nu nagevoeg autovrij en wordt door fietsers en voetgangers gedeeld. Overal zijn schaduwplekken en zitgelegenheden gemaakt. Hippe horeca-

Landschapswandelingen

In de artikelenreeks *Landschapswandelingen* gaat Stad+Groen op pad met landschapsarchitecten. Samen blikken we terug op de totstandkoming van projecten, van tekentafel tot en met implementatie. De reeks wil vooral inzicht geven in de rol van groen in landschapsoptwerp, maar probeert ook nieuwe technieken, trends en inzichten in de inrichting van de openbare ruimte te ontdekken.

gelegenheden hebben terrassen uitgesteld. De bussen doen ook nog steeds mee in het straatbeeld; ze rijden over hellingbanen af en aan, boven de hoofden van het flanerende publiek op de boulevard en reizigers die daar tussen de

Fors bemeten zitgelegenheden refereren aan het bonkige, volumineuze van een grote havenstad.

Vooraf horeca draagt bij aan de dynamiek van Hart van Zuid.

groenvoorzieningen zitten te wachten op hun aansluiting. Het busstation is deels onder het verhoogd liggende winkelcentrum geschoven, zodat de straat vrijkwam en er ruimte kwam voor de boulevard.

‘Wat we in onze ontwerpen van nu heel belangrijk vinden, is de sociale factor. Denk aan de retail, de buitenruimte, het culturele aanbod. We proberen hier plekken te creëren waar mensen graag willen verblijven, en ook lokaal ondernemerschap, dat voor deze plek zorgt en helpt om mensen te betrekken bij dit stadsdeel. Voorheen beperkte de betrokkenheid van bezoekers zich hier tot het in- en uitchecken voor het openbaar vervoer. Bezoekers bewogen hier door de buitenruimte, maar niemand bleef langer dan strikt noodzakelijk en functioneel was.’

Groen en natuurlijk

Nu nodigen bomen, groene perken en ruime zitgelegenheden uit om de ruimte beter te gebruiken. In de vormgeving zijn overal zachte kleuren en ronde, natuurlijke vormen toegepast. ‘Om mensen te verwelkomen’, zegt Kloet daarover. Hij wijst tijdens de rondgang overal op *vriendelijk* aandoende vormdetails in de gebruikte materialen. Die vriendelijke vormtaal vindt tegelijk ook weer een spannend tegenwicht in *robust volume*. ‘We hebben bewust gekozen voor grote objecten, geen kleine; gescheiden bankjes bijvoorbeeld. Daarmee verwijzen we naar het bonkige, volumineuze karakter van een grote havenstad. Tegelijkertijd zien we veel mensen samen op die grote objecten plaatsnemen. Zo faciliteren ze ontmoetingen tussen mensen die ook weer bij een grote stad horen.’

Maar belangrijker misschien nog dan de inrichting zijn de lokale ondernemers. Zij brengen dynamiek in het gebied; zij zorgen voor *kleefkracht*. ‘Vooral de horecaondernemers die zich hier gevestigd hebben, zijn actief om leven in de buurt te krijgen. De eersten kwamen vier, vijf jaar geleden. Het theater en het zwembad hebben bovendien prijzen gekregen en dus ook veel media-aandacht. Daar is al een soort trots uit ontstaan, die resoneert in de buurt, ook onder de ondernemers.’

Waterballet

De meeste horeca concentreert zich op en rond het Annie M.G. Schmidtplein, het plein tussen Theater Zuidplein en Zwemcentrum Rotterdam,

de sportieve component in de voorzieningenmix. Het plein is dit jaar voorzien van een fontein, een waterballet met 64 sproeiers in de bestrating. De fontein draait verschillende programma's af, kan sproeien, nevelen, kleurig verlicht, maar ook gewoon uitgezet worden.

‘Dan heb je in een oogwenk een mooie open ruimte waar ondernemers evenementen kunnen organiseren’, legt Kloet uit. ‘Het is natuurlijk een aanwinst dat nu er ook een mooi plein is tussen de verschillende horeca- en andere voorzieningen op deze plaats. De bedoeling is om de ondernemingen met elkaar te verbinden. Tegelijk is het plein voor bezoekers ook een plaats waar je gewoon gaat zitten wanneer je geen geld of behoefte hebt om een kop koffie te halen. Zo is het een plek voor iedereen geworden.’

Het Waterplein wordt nog aangesloten op de zogeheten *urban waterbuffer*, een watersysteem dat regenwater opvangt, filtert, opslaat en hergebruikt. Water van het dak van Winkelcentrum Zuidplein en de Gooilandsingel wordt erin opgevangen. Daarna wordt het gezuiverd met planten en vervolgens diep in de grond opgeslagen. Het kan dan schoon omhoog worden gepompt, onder meer voor de fontein, maar ook voor het doorspoelen van de toiletten in de nieuwe Pathé-bioscoop.

Nieuwe kansen

Helemaal klaar zijn de werken aan het Zuidplein-gebied dus nog niet. De missie om het gebied te ontsluiten mag dan al redelijk geslaagd zijn, voltooid is ze niet. ‘Door alles wat we hier hebben gedaan, ontstaan ook steeds opnieuw nieuwe kansen.’ De plannen om die kansen te verzilveren, liggen al klaar. Zo zijn er plannen om ook het metrostation aan te pakken.

Als bezoekers van het Annie M.G. Schmidtplein nu richting het station kijken, kijken ze nog in een donker gat onder de hellingbaan en het busplatform. Daar, op enige afstand van de boulevard, in de donkere schaduw van het bus-

platform, bevinden zich nu nog enkele winkels en fastfood-horecagelegenheden die nog niet helemaal meedoen in het nieuwe straatbeeld.

Er zijn plannen om de open ruimte onder het plateau te gebruiken als ov-stationshal met voorzieningen, winkels en ov-loketten. Er wordt een glazen pui toegevoegd, die aansluit op de boulevard, zodat de nieuwe gevel meedoet in het straatbeeld. ‘Dan krijg je meer levendigheid aan de boulevard. Die krijgt dan bovendien aan twee kanten gevels, die de nieuw ingerichte buitenruimte mooi afbakenen en accentueren.’

Aan de andere kant van het Annie M.G. Schmidtplein kijken bezoekers tegen bebouwing aan. ‘Je ziet dat hier al leegstand is. Het is nu allemaal dichtgetimmerd daar. Aan die kant komt een doorbraak, een doorgang naar de Carnisserbuurt, zodat alle achterliggende wijken van stadsdeel Charlois meer in verbinding komen met het Hart van Zuid.’

Volkswijken

‘Daar vinden bewoners nu ook veel *sociaal programma*. Het zijn vrij arme volkswijken, dus het voegt wat toe als kinderen bijvoorbeeld huiswerk kunnen maken in de bibliotheek als ze daar thuis geen ruimte of voorzieningen voor hebben.’ In de bibliotheek vinden kinderen rustige werkplekken en toegang tot het internet.

Cultuur

Het Hart van Zuid biedt omwonenden nu ook toegang tot cultuur. Er worden in het theater bijvoorbeeld speciale voorstellingen geprogrammeerd die aansluiten bij het gebied en zijn bewoners. Ook het zwembad is een belangrijke aanwinst. ‘Het oude bad was slechts geworden’, herinnert Kloet zich. Nu ligt er een zwembad dat nationale competitiewedstrijden faciliteert.

Tegelijkertijd is *Het Hart* nu voor omwonenden een hub naar buiten, doordat het openbaar vervoer niet verbannen is, maar juist dichterbij is gebracht. ‘We hebben er dan ook heel bewust voor gekozen om die bussen in het zicht te houden. Ze bevinden zich weliswaar

‘We vonden het belangrijk om hier meteen wat grote bomen te hebben’

Voetgangers en fietsers delen de boulevard met elkaar.

niet meer op straatniveau, maar ze zijn wel te zien en te horen. Ze horen er nog steeds bij.'

Vergroenen

Groenvoorzieningen spelen een belangrijke rol in het plan. Voor een deel wordt de vergroening verder uitgewerkt in een vervolgfase, maar er is al veel gedaan om het Hart van Zuid te vergroenen en te verkoelen. 'De eerste fase is vorig jaar pas opgeleverd. Het groen is er, maar vooral de nieuwe bomen komen nog niet helemaal tot hun recht en aan de kop van de boulevard willen we nog verder vergroenen.' Daar, aan de Ahoy-zijde, wordt een heel park aangelegd waar bezoekers doorheen lopen wanneer ze over de boulevard van de bus of metro naar Ahoy wandelen.

Om het nieuwe Hart van Zuid meteen een groene aanblik te geven, is er alles aan gedaan om bestaande groenvoorzieningen te behouden en ook vooral geen sprietige boompjes te plaatsen. 'Het was vooral asfalt hier, maar er stonden wel wat *Robinia*-bomen. Die hebben we zoveel mogelijk laten staan, omdat die al

veel comfort geven. Ze voorzien onder meer een aantal terrassen van schaduw. Dat had anders vele jaren geduurd.'

Daarnaast zijn er veel nieuwe bomen aangeplant. 'Van een redelijke maat. In de strijd tegen hittestress heeft de gemeente de vergroening hoog op de agenda gezet. We hebben extra budget gekregen om niet alleen meer bomen, maar ook extra grote bomen aan te planten. Je hebt dan wat eerder schaduw en ook eerder vogels die op de takken kunnen zitten. In het hele vergroenings- en verkoelingsverhaal vonden we grote bomen dus belangrijk. Ze completeren het beeld meteen wat, al vind ik de boulevard zelfs nu nog wel een beetje een grote lege ruimte. Het beoogde eindbeeld laat hier natuurlijk nog even op zich wachten.'

Prioriteiten

Dat vergroening zo hoog op de agenda kwam in de plannen, was niet te voorspellen, vertelt Kloet. In de tien jaar dat Karres en Brands, in een consortium van Heijmans/Ballast Nedam, Kraaijvanger Architecten en Zwarte Hond

Architecten, bij de gebiedsontwikkeling betrokken was, zag het bureau de prioriteiten veranderen.

'Bij een planvorming van tien jaar zie je prioriteiten naar de achtergrond verschuiven en andere hoger op de agenda komen. Dat is helemaal niet erg als je weet wat je belangrijk vindt. De rest vormt zich in de planvorming daaromheen, als kneedbare schillen rondom een stevig, doorwrocht kernplan. De plannen voor de ruimtelijke structuur zijn bijvoorbeeld hetzelfde gebleven. Denk daarbij aan het maken van een voetgangersgebied waar vroeger de bussen reden. Maar de impuls van vergroening was wel een component die er later pas bij is gekomen. Tien jaar terug was stadsvergroening nog niet zo'n thema als nu. Die ontwikkeling is snel gegaan.'

BE SOCIAL
Scan, lees & deel!